

Identitásmodelláló tényezők a moldvai csángó falvakban

A magyar társadalmi nyilvánosságban mitikus kategóriává vált csángó kérdés lokális hatásait a moldvai csángó közösség külső beavatkozásokként élték meg. A magyar, illetve román „csángómentők” állandó helyi jelenléte az identitás mentén tagolja a közösségeket, rejtett konfliktusokat okoz. A tanulmány a beavatkozó szerkezetek egy lehetséges modelljét tekinti át, kitérve a román részről történő beavatkozások technikáira és hatásaira is a csángómentő akciókra. Bemutatja a csángó kultúra „divatosodása” nyomán létrejövő „csángó biznisz” működését, a helyiek beépülésének lehetőségeit ebbe a folyamatba, valamint a kívülről való viszonyulásait. A tanulmány végső soron a csángómentés e szimbolikus túlterhelt viszonyrendszerében élő „megfáradt adatközlők” magatartásait ismerteti. A szerző mellett érvel, hogy a falvak lakói az egzotikumra irányuló külső érdeklődést civilizátlanságuk iránti figyelemként élik meg. A csángómentés ugyanakkor egy strukturálatlan állapotot eredményezett, egy közösségi életstratégia megzavarását idézte elő, mivel a csángó társadalom legszélesebb csoportjaira a felvállalt „közösségi amnézia” (nyelvváltás és a többségi nemzeti identitással való azonosulás) jellemző.

Bevezetés¹

Elemzésemben a romániai rendszerváltozás utáni „magyar csángómentés” néhány aspektusának értelmezésével próbálkozom. Törekvésem – tartózkodva a „címkézéstől”, azaz a bemutatott folyamatokban érintett személyek tevékenységének értékelésétől – az antropológia módszertani követelményeihez igazodik. Szándékom, hogy a közösség tagjainak szemével (*native point of view*) láttassam a történéseket. A cím tehát azt a próbálkozást jelöli, hogy az úgynevezett *csángómentés* mikroszintű² lecsapódásainak, a lokális közösségek ehhez való viszonyulásának megvilágításával kísérletezem.

Tanulmányom részben a vizsgált jelenségre összpontosító interjúkra,³ részben pedig azokra a tapasztalatokra támaszkodik, amelyek főként a Bákó környéki székely és déli csángó falvakban különféle témákban végzett kutatásaim során halmozódtak fel. Mivel ez a gyűjtési módszer magában hordozza az esetlegesség veszélyét, írásomat antropológiai szempontú rendszerezési kísérletnek tekintem, amelyet értékmentes fogalmi nyelvezetre törekedve értelmezek.

Tánczos Vilmos a „valódi csángómentőkön” főként a szociális téren tevékenykedőket, az oktatásszervező pedagógusokat, a csángókat utaztató értelmiségieket érti, tehát azokat, akik a csángó sorskérdés „gyakorlati megoldására” törekednek (Tánczos 2001:55). Azon a jelenségen, amelyet csángómentésnek neveztem, és elemzés tárgyává tettem, nem csupán a magyar részről történő „identitás- és kultúramentést” értem, hanem mindazokat a jelzéseket, amelyek a lokális közösségek értelmező mechanizmusai-

számítanak, ehhez a gyakorlathoz asszociálódnak. A csángók sajátos körülményeit, identitáskonstrukcióit, a románsággal való különleges függőségi viszonyát (lásd Kapaló 1994:31) sajátos antropológiai konstellációnak, történetileg adott léthelyzetnek tekintem, értelmezésemben ezért csak azokra a közösségi elmozdulásokra figyeltem, amelyek a csángómentés gyakorlatának következtében alakultak ki.

Az alábbiakban a beavatkozás egy lehetséges modelljét tekintem át. Mivel a csángómentés technikáinak, mikroszintű hatásainak megértéséhez elengedhetetlen azon kulturális kontextus bemutatása, amelyben ezek a viszonyulások kitermelődnek, ezt is vázolólok. Ezután rátérek néhány olyan helyzet bemutatására, amelyből a beavatkozások lokális jelentőségére következtethetünk, majd az ezzel kapcsolatos attitűdök szimbolikus jelentéseit értelmezem.

A vizsgált téma kontextusa

Az 1989-es romániai rendszerváltozást követően a csángókérdés újabb népszerűségének lehetünk tanúi. A csángókutatások tudományos popularitása mellett a *csángó ügynek* hatalmas mennyiségű nem tudományos irodalma is született. Emellett soha nem látott mértékben megszorodtak a csángó kultúra rendezvényszerű megjelenítésének alkalmai is. Mindezek arra utalnak, hogy a csángókérdés a magyarországi és az erdélyi magyar társadalmi nyilvánosságban mitikus kategóriává, nemzeti üggyé vált. Ez elkerülhetetlenül legyűrűzik a csángóság mikroszintjére is, a csángók életvilágába való beavatkozással jár együtt, amely a helyi társadalom részéről új viszonyulásokat szül. A beavatkozások egyik következménye, hogy a lokális közösségek az identitás mentén tagolódnak, ami sokszor rejtett konfliktusok kialakulásához járul hozzá.

A csángómentés egy lehetséges szerkezete

Média, publicisztika

A média, ezen belül a publicisztikai jellegű közlések egyrészt kiszolgálták a közvélemény csángókkal kapcsolatos ideológiai elvárásait, másrészt ennek az ideologikus dimenzióknak a felerősítéséhez járultak hozzá. A tudományosság igényével fellépő diskurzus mellett a média vállalta fel a román fél csángókkal kapcsolatos önérvényesítő magatartásának kritikáját, valamint a nacionalista állítások lefegyverzését. Így a csángó ügy kapcsán mind a tudományos igényű publikációkon, mind pedig a publicisztikán belül létezik egy etnikailag elkötelezett diskurzus, amelynek legfőbb jellemzője a kétpólusosság. Így a magyar sajtóban a csángókérdés sokszor csak a veszélyeztetett kisebbségi lét „apropója”, ami lényegében mítoszteremtő aktus.⁴

A moldvai csángók kétségtelenül archaikus hagyományokban gazdag, értékes kultúrával rendelkeznek, „hagyományos európai mezőgazdasági módszereket, hitvilágot és mitológiai hagyományt tartanak fenn, valamint őrzik a magyar nyelv legarchaikusabb nyelvjárását” (Isohookaana–Asunmaa 2002:106). A média ideológiai tartalmakkal tölti fel a csángók sajátos kultúráját; az így kialakított mítoszon keresztül azt akarják kifeje-

zésre juttatni, hogy a csángók a nehéz körülmények között élő, „*legkeletebbre szakadt magyarság*”, és ők azok, akik a magyar nemzet legősibb, legeredetibb, legértékesebb kultúrelemeit őrzik. A kultúra „őrzését” ez a fajta szemlélet egyféle tudatos állásfoglalásként, felvállalt, aktív szerepként értelmezi. A kultúrájukhoz ragaszkodó csángók romantikus képe különösen alkalmas történelmük drámai történetbe ágyazására, amelynek társadalmi sikere azáltal biztosított, hogy ráépül a fájdalmas magyar sors mitikus hagyományaira. A csángók így a „tűz felelőseivé váltak”, a magyarság legértékesebb kincseit még őrző, ám pusztulásra ítélt egzotikus népcsoportjává.

A beavatkozás modelljei közül a legkisebb hatóerővel a média csángómentő akciója éri el a lokális társadalmakat. Az ezt hordozó csatornák nem jutnak el ezekbe a falvakba. Gyakori eset, hogy a „Duna Tv” felirattal díszelgő parabolaantennákkal regionális román adókat néznek, például igen gyakran figyelhetjük meg azt, hogy az *Etno Tv* nevű csatorna meglehetősen nagy népszerűségnek örvend a Bákó környéki falvakban. A csatorna huszonegy órás közvetítéssel román „műfolklórt” (főként dalokat, táncokat) sugároz. A csángó hagyományos kultúra terjesztésének politikailag nemkívánatos tettértékére felhívva a figyelmet Tánczos Vilmos kiemeli, hogy a „folklór és a »műfolklór« a legszélsőségesebb nacionalizmus politikai fegyvertárába tartozott/tartozik Romániában” (Tánczos 2001:54).

A csángó kultúra rendezvényszerű megjelenítése, kultúraszervezők

1989 óta a csángó kultúra etnikai szimbólumaivá váló kulturális örökséget számos látványos műsor keretében mutatják be. Minden faluból kikerül az a néhány személy, aki e kultúrát reprezentálni tudja, hazai és magyarországi rendezvények állandó meghívottjai, etnikus szereplői lesznek. Ezeknek a rendezvényeknek nem az autentikus csángó kultúra megőrzése a célja. A kultúra konzerválása és közvetve akaratlanul is a magyar nemzettestbe való betagozása, valamint a magyar politikum által propagált alternatív jogérvényesítés ideológiai támogatása a politikai folklorizmus jelensége felé mutat. Emellett megfigyelhető a vallási folklorizmus tendenciája is, amelynek jelenségkörébe azt a gyakorlatot sorolhatjuk például, ahogy Jánó Ilona lézpedi látóasszonyt magyarországi vallási összejövetelekre hívják meg. Jánó Ilona egyike azoknak a folklórspecialistáknak, akiket magyarországi vallásos társaságok szívesen utaztatnak az ország különböző részeibe. A találkozások célja a Jézus nevében való gyülekezés, ahol Ilona néni látomása-iról számol be.⁵

A csángó kulturális örökség áteticizálásának egyik alapvető kritériuma a kultúra egzotikus, ugyanakkor „magyaros” műsorszámokká való lefokozása. Az egyik csángó fesztiválon a szervezőket például azért marasztalták el, mivel egy csángó hagyományőrző csoport koreográfia nélkül – azaz éppen autentikus módon – táncolt a színpadon.

A magyarországi csángó rendezvények, fesztiválok csángóföldi szervezési munkálatai akkulturációt eredményeznek, mivel olyan tendenciákat erősítenek fel, amelyeket a modernizációs paradigmával jelölhetünk meg. Ugyanakkor a közösségi értékek relativizálásához is hozzájárulnak. Ezért például néhány évvel ezelőtt még elképzelhetetlen lett volna a csángók olyanfajta viszonyulása a legutóbb megszervezett csángó fesztiválhoz, amely egyes csángóföldi előkészítő munkálatainak mi is tanúi voltunk. A rendez-

vény szervezői a fesztivál plakátjának elkészítéséhez akartak fotókat készíteni. Ennek érdekében Klézséról és a környező falvakból hoztak a településre egybusznyi embert, hagyományos zenekarral együtt. Az elképzelés az volt, hogy idilli környezetben fognak táncolni a népviseletbe öltözött csángók. Mivel az előkészületek a böjt kellős közepén zajlottak, a buszt a falutól távoli vidékre irányították. A csángó normák ugyanis tiltanak mindenféle vidám, közösségi, táncos megnyilvánulást böjti időszakban, de számolniuk kellett az egyház intoleranciájával is. Az emberek beöltöztek, a körülbelül hét-nyolc főtós tanácsai szerint „beálltak” táncolni, a plakát profi módon készült el:

„Kilelte vót a pap. S kipredikálta a templomba, hogy nem tudom, hogy mondta ő, hogy a magyarok adnak gunyát. [A papnak a szava után tartják?] A papnak a szava után sokat örözködnek. Hogy uegyes kimondja a templomba, s akkor... [Sokan is gondolják azért...] Sokan is gondolják, hogy vétek. Vétek. Mert hát úgy nőttünk fel kicsi korunktól, úgy vagyunk növe, hogy vétek abba az üdőbe, nagybótbe táncolni, vagy munkába, esküvéseket. Ezeket nem csántak saha. [De mégis sokan elmentek akkor, felültek a buszra.] Igen, igen akkor. Akkor ugy es elmentek, de én tudam, hogy gondolták akkor, hogy nem vették ők véteknak erőst.”

Fontos kiemelnünk az eset közösségi megítélésében a pap szerepét, aki a prédikációjában a vétek tényét etnikus tartalmakkal mosta össze. A hagyományos vallási/kulturális patternekre hivatkozó prédikáció a közösségben érvényes bűnfelfogás révén vallási legitimitást nyert. Érdekes, hogy a román katolikus egyház a csángó gyermekek „magyarföldi” táboroztatását azért ítélte el korábban, mert ezek egy részét *protestáns magyarok* szervezték, akik nem vitték templomokba, misékre őket.

Az erdélyi katolikus egyház

A csángókkal kapcsolatos egyházi rendezvények strukturálisan a politikai rítusokra hasonlítanak, így például a csíksomlyói csángó mise is, amely magas rangú politikusok szereplésének is teret enged. 2003-ban a prédikáció vallási üzenete mellett egyértelmű ideológiai tartalmakat is kifejeztek, amelyek a magyarság, a székelység és a csángóság nemzeti együvé tartozását fejezték ki. A zsidó és a magyar nép sorsközösségének mitikus hagyományát felidézve a prédikációban – amelyet a Duna Tv is közvetített – a nemzeti egység gondolata fogalmazódott meg, amelynek természetes módon része a moldvai magyarság is. Érdekes jelenség, hogy a különféle csángó kulturális rendezvényeket általában egyházi eseményekkel kapcsolják össze – többnyire ezek zárórítusaként. A magyar nyelven történő misézés a közösségi integrálás szándékával történik. Emellett nem lényegtelen az erdélyi katolikus papok szerepvállalása sem a magyar nyelvű egyházi kultúra terjesztésében, akik még a kommunizmus idejében is miséztek házaknál titokban. A rendszerváltozás után ehhez csatlakozott néhány magyarországi pap is, akik hasonló szellemben tevékenykedtek a katolikus falvakban.

A magyar nyelvű oktatás

A moldvai csángók magyar nyelvű oktatásában alkalmazott stratégiákat számba véve Hegyeli Attila kiemeli, hogy „a kommunizmus elnémító évtizedei után a felszabadult magyar törekvések kaotikus csángómentő akciósorozata következett”. A szerző hangsúlyozza, hogy működőképes érdekvédelmi szervezet hiányában a magyarországi kormányzati, illetve civil szféra, valamint a nyugati és erdélyi magyarság segítőkészsége „a kilencvenes évek elején nagyon erőteljesen átítatva nemzeti érzelmekkel, minimális szakmai szempontrendszer mentén támogatott bizonyos próbálkozásokat” (Hegyeli é. n.), amelyek végeredményben teljes sikertelenséget eredményeztek. Pálffy Zoltán az ezzel kapcsolatos kudarcok értelmezésekor megállapítja, „hogy a szervezők kellő körülmény- és önismerete, a »mentővállalkozás« alapos átgondolása nélkül ez az »esély« nem több a csángómagyarok számára, mint »csángóságukat« újabb keserű tapasztalattal igazoló céljavesztett lelki/társadalmi vesszőfutás” (Pálffy 1999:187). A magyar nyelvű oktatásszervezők huzamos ottléte a csángó faluközösségekben eltérő viszonyulásokat szül a lokális közösségek tagjai részéről. Állandó jelenlétük sajátos antropológiai együttélést jelent, amely közösségenként eltérő magatartásokat eredményez.

Változóak a magyaroktatás jelenlegi szervezési munkálataihoz való viszonyulásmódok is. Míg korábban a magyar oktatásszervezés elleni hivatalos szervezkedés helyi szinten

a kedélyek felkavarásához járult hozzá, a magyarnyelv-oktatás bevezetése az iskolában legitim hatást fejtett ki. Úgy tűnik, a hivatalos álláspont nagy hatással képes alakítani a csángók hozzáállását ehhez a kérdéshez.

„[Azzal, hogy megszervezték a magyaroktatást, ezzel vótak bajok?] Hamarább vót baj. Há nem hatták az eskolába es. Nem akarták. S a faluba es mandikaltak. De ki akarta, engedte. Most le vannak csendülve, nem hallak senkit. Nem... [S ez mitől lenne?] Megszokták, hogy az úgy kell legyen. Há, látod, ugyes, most az iskolába is béengedték. S sakat vót beszéd, még a rádióba es, televízióba es hallottam, hogy nevezik, hogy minoritátyékat (kisebbségeket) ezket segítik, s a világ hallja, aszangya, hogy úgy kell legyen. A törvény után ők lássák, hogy *legea* (törvény) van adva, hogy kell hagyják, hogy tanuljanak egyik másik az ők nyelviken, mindenki, s akkar nem...”

A külső nyomás csökkenése nagymértékben hozzájárult az oktatásbeli alternatíva többek általi felvállalásához. Tény, hogy a gyermekek magyarórára járatása révén sokan pénzbeli megsegítést várnak, ami természetes folyománya annak, hogy a csángó társadalom széles csoportjai nehéz lét körülmények között élnek.

„Sakan mennek azért es, hogy úgy értettem, adnak parát, pénzet esztendőre kétmillió négyszázat. [...] Sok szegény van. [...] Nincsenségben vannak. S nekik az a kétmillió es valami.”

A magyarországi és erdélyi magyar politikum

A magyar érdekképviselőket felvállaló politikusok rendszerváltozás után sorra kerülő moldvai látogatásait követő lokális viszonyulásokat a helyi vagy megyei hatalmi érdekeltségek (köztük az egyház) koordinálták.⁶ Az atrocitásokig elfajuló indulatok szervezett tevékenység eredményei voltak, ami a lokális hatalmi struktúrák „identitásföltésével” magyarázható. Ezen a román identitással rendelkező helyi elitek amiatti frusztrációját értem, hogy a csángók alternatív magyar identitása külső beavatkozásra hangsúlyos megerősítést nyer. A szervezkedés sikerét a „magyarveszély” ideológiai propagálása biztosította. Tény, hogy a magyar politikusok érdekérvényesítés, helyzetfelmérés céljából tett látogatásait szinte kivétel nélkül lokális konfliktussorozatok kísérték, melyek kirobantása a látogatás eseményeknek tulajdonított túlzott szimbolikus jelentőség egyik következménye.

A csángó folklórt gyűjtők, a kultúrájukkal kapcsolatba kerülők

Az 1989-es rendszerváltozás után rendkívül nagy számban jelentek meg a moldvai falvakban a csángó folklórt gyűjtők. Közülük igen kevesen törekedtek a jelenségek kizárólag tudományos kontextusban való vizsgálatára. A többség esetében az ismerkedés a falvak hagyományos kultúrájával nem szakmai céllal történik, sokkal inkább az ősiség, a mítosz megélésére való törekvésben fejeződik ki. Ez a fajta jelenség a csángó népzene és -tánc magyarországi népszerűségével magyarázható, de hasonló attitűd figyelhető meg a csíksomlyói búcsún is, ahol a népviseletbe öltözött csángók „hagyományörzésén” felbuzdulva kitartásra, helytállásra biztatják őket a velük kapcsolatba kerülő zárán-

dokok. Emellett nem ritka az sem, hogy sokan megpróbálják a csángókat magyarságukban megerősíteni. Tény, hogy a Moldvát járó folkloristák számos esetben felemelték szavukat a csángók asszimilálásával szemben, így a román egyházi nacionalizmus egyik ellenségképévé váltak. Ezért számos esetben voltak kitéve a hivatalos ellenőrző intézmények zaklatásának, megfélemlítésének. A közhangulat tudatos ellenük hangolása miatt jó néhányszor fenntartásokkal, félelemmel telve fogadták őket a falvakban.

A gyűjtőkkel szembeni ellenérzések másik oka, hogy az adatközlők a velük való interakciós helyzetekben aszimmetrikus viszonyként érzékelik azt a legtöbbször kényszerű szerepjátszást, amely lényegében az archaikus, a civilizálatlan, a „vad” archetípusának megjelenítését jelenti. A gyűjtési helyzetek gyakorisága, a „saját kultúra” reprezentálási alkalmainak állandó ismétlése miatt a megszólítottak hozzáállása leginkább a „megfáradt adatközlő” képkötéssel érzékeltethető. Tény, hogy a néptánc és a népzene folklorizmusa nyomán megszorodó gyűjtések főként a székely és déli csángó falvakban zajlottak, tehát ott, ahol még beszélnek magyarul.

„Sakan jöttek, sakan, kik felgyűtték a szokásokat. [...] S ők es keresték, hogy hol vannak a magyarok. Ezeket a magyar falukat. [...] Minden falu össze van járva tóllik. Minden morzsa kolc (kicsi sarok). Nem is gondolnád, hogy hol. [...] Én úgy értettem, hogy azt akarják, hogy ők leljék ki, hogy hol vannak, s mennyi magyar van.”

Következőként említhetjük azt is, hogy ezek az események szokványossá váltak, szimbolikus jelentőségük csökkent, s ez a folyamat főként az utóbbi időben jelentkezik. Ezáltal olyan adatközlők is bekapcsolódnak a „hálózatba”, akik korábban féltek a csángómentőkkel való érintkezés társadalmi szankcióitól:

„...s, most immá, hedegülni fagatt. Sz adamennek. S jár egy fiú, nem tudjátok ti. L.-nek híjják egy Mercedes masinval, fehér színű masin. Magyarországi. S az mind csak gyúti szakásakat. Hiszem, ő is akar táncázatot csinálni. Mert ki hagy gyúti szakásakat, úgy csinálja a táncázatot att a magyaraknál. S mast nekije sültült, hedegült, beszélt, elfogadja. De l. sokszor ment oda, hezzája, magyarakkal ada, hogy lám nem hedegülne-e. S nem. S most immá, azt mondja l., hogy látta, hogy műnköt nem akasztattak fel, immá ő es hedegül (kacag). Meglátta, hogy meg lehet élni így. [Itt: életben lehet maradni.]”

Az általam megkérdezett adatközlők úgy gondolták, hogy a magyarországiak azért gyűjtik a táncokat, mert a táncázatok tartása révén pénzt nyernek vele, amiből azonban semmi haszna nem származik a falunak. A magyarországi rendezvényeken részt vevő adatközlők, akik láthatták, hogyan táncolják „profi módon” a tőlük gyűjtött táncokat, ellenérzéseikről számoltak be, amelyeket a saját kultúrájuktól való elidegenedés fázisaként értelmezhetünk.

„Ebből nem válik es semmi, hogy későbben még legyen. Ők leveszik, nekik lesz. Meglesz, ők megtanolták, s hazgassák előfelé, s ők avval pénzet nyernek. Mert ők avval nyernek sak pénzt. Mert mennek. Mert ők vala nem úgy táncolják, azt a táncokat, hogy műk táncoljuk. Aztá bévegyittnek egyiket másikat beléje, nem mennek chiar (úgy). Nem chiar úgy csinálják, ahogy túk csántáltak. S ebből ezeknek a falunak úgy sem lesz abból semmi. Úgy gandalam én.”

A tudományos igénnyel fellépő kiadványok

A kulturális élet csángó vákuumeffektusát bizonyítja az a temérdek kisebb-nagyobb publikáció, amely a csángók életvilágának bemutatásához kapcsolódik, és amelyet a hamarosan elkészülő *Csángó bibliográfia*⁷ véleményünk szerint jól reprezentál majd (Kinda-Peti 2004:5). Az 1990 után tudományos igénnyel fellépő munkák jelentős része azonban nem tudott túllépni azon, hogy elsősorban ne etnikus mezőben vizsgálja a moldvai csángóságot (vö. Pozsony 2005:8).

A magyar identitással rendelkező személyekhez eljutó magyar nyelvű, csángókkal kapcsolatos kiadványokat a falvak lakói, ha nem is dobják el, olyan helyeken őrzik, amely azt sejteti, hogy nem tulajdonítanak különösebb szimbolikus értéket ezeknek.

A magyar nyelvű íráshoz való viszonyulás a román identitású személyek számára adott esetben a *magyar veszély* hordozójaként jelenik meg, és a magyar írás irracionális, már-már mágikus vonatkozásokkal rendelkezik. Erre utal az 1995. április 25-i konfliktus is, amikor a Moldvai Csángómagyarok Szövetségének (*Asociația Maghiarilor Ceangăi din Moldova*) képviselői, valamint az RMDSZ reprezentánsai találkoztak az intézményes anyanyelvű oktatás és a kulturális élet előmozdításáért, és ahol szélsőséges politikai csoportosulások szervezése nyomán verbális és fizikai erőszak történt, például elégették a kocsikban hozott magyar nyelvű tankönyveket (vö. Pozsony 2003:6). A moldvai papság tudatosan mágikus kört konstruál a magyar nyelv köré, amelynek tárgyi megvalósulása ördögi objektivációnak tételeződik ezáltal.⁸ A könyvek elégetése nyilvános autodafé volt, amire a középkori könyvégetésektől az 1989-es romániai rendszerváltozáskor történő kommunista könyvégetésekig számos példát találunk.

„Vót egy korba egy uljan, mikor felszöktek, hogy hoztak valami írásakat. [...] S mentünk a szőlőbe dolgozni. S mikor elindultunk az utan, mentünk fel a faluvégibe. Ott van a szőlőnk. S halltam, mandják, hogy jönnek a magyarak, s hoznak valami írásakat, s nem tudam még, miket. [Beszéltek a faluban?] Beszéltek az emberek, s elejik kell menni. Egyik a másikat tárdálták fel [biztatták], hogy hájtak, s menjünk, s ne hagyjuk, s nem tudom mi. [...] De akkor fel voltak egyik a másiktól biztatva, s: »Hájtak, hogy üssük fejbe őket!« [De mire fel?] De, mert hogy úgy akarnak... s parcă [talán] a pap es biztatta.”

A csángómentés lokális lecsapódásai az identitás kontextusában

Annak ellenére, hogy nem kívánok magyarázatot adni a moldvai csángók identitásának mibenlétére, jelen elemzés szempontjából meg kell vizsgálnom néhány, az identitással kapcsolatos problémát, amellyel a következő kérdések megválaszolásának lehetőségéhez szeretnék hozzájárulni: Milyen társadalmi vetületei vannak a politikai-nemzeti diskurzusoktól súlyosan terhelt, értelmezésünkben a csángók megmentésének ideológiai programjaként tételezett, etnikus identitással kapcsolatos mítoszkonstrukcióknak? A lokális társadalmakban az identitás etnikus tartalmai miként kerülnek a narratívák szintjén forgalomba? Hogyan használják a csángók megmentésében elkötelezett Moldva-járók a

magyar csángók mítoszát egy archaikus magyar közösség létét feltételezve egy alapvetően kultúrnemzeti attitűd kivetítődése révén?

Az identitás szerveződésének rendkívül összetett, problematikus voltát a csángók esetében számos elemzés jelezte; főként azok, amelyek tudományos kritériumokkal vizsgálódtak rá a kérdésre, relativizálva azokat a megközelítésmódokat, amelyek nemzeti identitásbeli kritériumok mentén soroltak személyeket a csángó közösséghez tartozónak (lásd például Hegyeli 1999; Pozsony 2002; Pecican 2003; Tánczos 2000; Diaconescu 2005).

A moldvai csángók identitását értelmező munkák többnyire lebecsülik az etnikus elem identifikációs szerepét, amely részben annak tulajdonítható, hogy az európai néprajzkutatás szempontjából a moldvai csángók egy már nem létező előnemzeti identitásformát alkotnak, amelyet vallásuk határoz meg (Arens 2004). Mindehhez csupán annyit tennék hozzá, hogy megfigyeléseim alapján az elszigeteltebb, hagyományörzőbb, kisebb lélekszámú és erősebb belső koherenciával rendelkező településeken az etnikus elem valóban kevésbé meghatározó az identitásszerveződésben. Egyes elemzések ezen túlmenően azt állítják, hogy a moldvai csángók önazonosság-tudatának a nemzetiségi kategória nem releváns része.⁹ Csak feltételezhető, hogy ennek szerepe valamivel jelentősebb azokban a falvakban, amelyek hamarabb bekapcsolódtak a modernizáció áramába, emellett az individualizáció magasabb foka jellemzi a legnépesebb társadalmi csoportokat. A népesebb, kevésbé elszigetelt, csekélyebb mértékben zárt társadalmi struktúrájú csángó közösségekben tehát, amelyek tágabb kommunikációs résen keresztül érintkezhetnek a környező települések románságával, a követhető érvényesülési stratégiák, életmodellek nagyobb számával találkozhatunk, ugyanakkor az akkulturáció és nyelvváltás előrehaladottságát tapasztalhatjuk a zártabb, kisebb népességű falvakhoz képest.

Amellett, hogy e területen nem folyt szisztematikus terepkutatás, a rendszerváltás utáni csángó falvak társadalmi helyzetét elemző ígérennyel megközelítő írások jeleztek azt, hogy ezek a falvak identifikációs, legitimációs problémákkal küszködnek. A leghatározottabban Marius Diaconescu szögezi le, hogy Moldova katolikus lakossága több mint egy évszázada súlyos identitáskrisziszben szenved, amely abban mutatkozik meg, hogy sokan közülük nincsenek meggyőződve eredetükről vagy etnikai hovatartozásukról. A történész kiemeli, hogy „az egymással összecsapó két szélsőséges diskurzus csak az identitáskriszisz elmélyülését és a moldvai katolikus közösségek belsejében kialakult táborok közötti ellentétek megerősödését idézi elő” (Diaconescu 2005:9). Állítását számos újonnan kiadott történelmi forráskiadvány is alátámasztja,¹⁰ és a jelen állapotokra is érvényesnek tartják.

Fontos kiemelnünk, hogy az identitásbeli legitimációra törekvés közösségenként, falvanként a strukturális feltételekből adódóan másképpen jelentkezik. Érdekes módon a csángók mítikus magyar identitása a lokális közösségeken belül esetenként a belső koherencia megbomlásának tárgya lehet, olyan folyamatokat eredményez, amelyeket mikroszinten leginkább a szegregáció, a kizárás, a lokális konfliktus fogalomegyüttesével írhatunk le.

Hatos Pál a csángókutatás kulturális kontextusainak értelmezésekor az ebben jelentkező illúziótlanságot ahhoz a téves szemléleti kerethez köti, amely a moldvai csángókat magyarként határozza meg (Hatos 2002:5). James Kapaló fontos következtetésre jut,

amikor azt állítja, hogy a csángóság jelenlegi identitástudati összetevői nincsenek még kellően felmérve, a magyar tudományos közvélemény hagyományos kategóriái nem vezetnek közelebb a csángó identitás megértéséhez (Kapaló 1994; idézi Hatos 2002:5). Célravezetőbbnek tartja, hogyha a kutató a különböző területek közösségi tudatára alapozva vizsgálja az egyes tudati szinteket. Azt állítja, hogy a moldvai csángó entitás fennmaradását a kapcsolatok természetes dinamikája biztosítja, így az ebbe való beavatkozás – például a magyar iskolák erőltetése az erre még fogadókésztséget mutató lakosság körében – ezt az egyensúlyt bontaná meg (vö. Hatos 2002:5). Kapaló ugyanakkor nem téveszti szem elől, hogy a kapcsolatoknak az a dinamikája, amely úgynevezett egyensúlyi állapotokat eredményezett egy-egy lokális közösségen belül, ugyancsak külső megerősítés, „történelmileg kialakult erőviszonyok” eredménye volt. Ezen egyensúlyi állapotok törékenysége, az identitás etnikus tartalmai köré szerveződő, sokszor rejtett, belső konfliktusossága az, ami a téma elmélyültebb elemzését tenné indokolttá.

Fontos körülmény, hogy a rendszerváltás utáni időszakban a román nyelven szocializálódó generáció egyre határozottabban fejezi ki román identitását egy olyan közegben, ahol a társadalom tagjainak jelentős csoportjai magyar történelmi tudattal, identitással rendelkeznek. Emellett a nyelvcseré előrehaladottsága miatt ezen vonatkozásban nem beszélhetünk „generációs konfliktusról”, ám nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a rendszerváltozás után az identifikáció komoly belső problémája maradt a csángó közösségeknek:

„Sakan vannak, melikek elismerik, hogy magyarak ők. Ugy es magyarnak tartásák magikat. Mert hát úgy születtek, magyarul beszéltek. Kicsi koriktól. Itt nálunk te nem tudtál, románul nem tudtál. Sakan béüsmerek ezt, hogy ők magyarok. Mert nincs honnat, hogy eltagadják. [De sokan nem ismerik el...] Vannak egy része, az ifjak. [Az ifjabbak?] Az ifjabbak inkább. Gyétot [teljesen] el vannak románizálódva, s elkevéyedtek.”

Mivel ezen csoportok felvállalt etnikai identitását számos körülmény veszélyeztette, és törékennyé tette, megfigyelhető a túlkompensálásra törekvés, aminek következtében saját legitimitációjukat kizárólagosnak tekintik. Számos elemzés bizonyítja, hogy ez a fajta viszonyulás a katolikus egyház részéről legtöbbször külső jóváhagyást nyert. A magyarokkal szembeni ellenérzések egyik oka az egyházi vezetők, a csángók köréből származó katolikus papok identitáskrizise, tudatzavara nép közé való „kiexportálásának” hatása.¹¹

Mindemellett számolnunk kell a csángók román identitásának megerősítésével foglalkozó intézményesített gyakorlattal, amelynek technikai feltétele egy magyar ellenségkép megkonstruálása. Magyar részről ugyancsak számolhatunk azzal a tendenciával, amelynek célja a csángók magyar identitásának igenlése, esetenkénti „átnevelése”. A magyar nemzettudat megerősítésének, a csángók ilyen módon való megmentésének gyakorlata azután vált általánossá, miután a kitelepítés gondolata veszített időszerűségéből, amely azonban változatlan aktualitással élte végig a 19. és a 20. századot, egészen a kommunista hatalomátvételig (lásd Hatos 2002:20; Vincze 2004).

A rendszerváltás utáni „magyarjáráshoz” való viszonyulás tehát az etnikai identitásvállalás kifejezésének szimbolikus lehetőségét hordozta magában. A magyarországiakkal való kapcsolatkiépítés során a közösség belső viszonyrendszerében letisztázódott, hogy kik a „magyarok”, amely a kapcsolatok átszerveződéséhez járult hozzá:

„[Haragudtak-e magukra, hogy a magyarokkal tartanának?] Münköt sokan es. Ezelőtt

még azt es mondták, hogy meggyútsák a házunkat. S még chiar (éppen) mondta az emberem es, hogy nem képes, vaj egyet vigye az esze. [...] Nem képes, hogy ulyan bolond találjon vaj egy, hogy...”

Az ebből fakadó konfliktusok, a társadalmi szankcióktól való félelem miatt sokan a „magyarokkal” szembeni határépítés gesztusához folyamodtak, olyan szimbolikus attitűdök felvállalására kényszerültek, amely egy szükségből megkonstruált identitás gyakorlatára mutat rá. A gyűjtőkkel való beszélgetés látványos megtagadása az adatközlők részéről sokszor a magyaroktól való szimbolikus elkülönülés mechanizmusának része volt:

„S aztá most van oda egy hedegűs, Botyézát. Azt’ jöttek a magyarok hedegülni. Jöttek a magyarok, keresték, hogy ki tud hedegülni. Sültülni, mindent, egyik másik... de ő soha nem akart hedegülni. [Miért?] Azért, hogy őt es, ki tudja mit csánlnak lesz nekije, a többik, adică [vagyis] másak, faluba itt. Fog lesz, aszanta, a magyarakkal. [Azt mondják majd, hogy a magyarokkal tart.]”

Akik nem működtettek a fenti esethez hasonló technikákat, azt kockáztatták, hogy stigmatizáltakká válnak. A székelyes és déli falvakban terepmunkát végző néprajzosok gyakran tapasztalhatták, hogy miután korábbi adatközlőiket meglátogatták, akikkel azelőtt jó kapcsolatokat építettek ki, barátságosan fogadtatásban részesültek, az adatközlők igyekeztek elhatárolódni a kapcsolat újbóli felvételétől.

A csángó részvétel a magyarországi rendezvényeken szükségszerűen személyi diszkriminációhoz vezet, amely megosztó hatással van a faluközösségre. A diszharmonikus állapotot jelzik azok a delegitimáló narratívák, amelyek az „etnomigrációban” részt vevőket azzal vádolják, hogy a közösségi normák ellen vétének, mivel a „magyarok” mellett kötelezik el magukat. A narratívák szintjén ez a jelenség a faluközösségekben a szektásodás esetén megfigyelhető csoportstigmatizációhoz hasonló, ahhoz a gyakorlathoz, hogy egy új kulturális/vallási identitást kifejező közösséget normaszegőnek kiáltanak ki.

„Mondják, hogy választattak, a magyarakhoz mennek. Így mondikálnak. Mondikálnak.”

A szekták tagjaihoz hasonlóan az a képzet él róluk, hogy anyagi érdekből kötelezik el magukat a magyarok mellett.

„Vaj, ha meglátták, hogy bėjött egy mesin [gépkocsi] a faluba, s magyarak, akkor azt mondják, hogy még hazzák a segítséget ezeknek a táncasaknak. [...] Há azt mandják, hogy ezeknek a magyar táncasaknak hazzák. De nem haztak saha úgy, hogy mandjad, hogy nekik hazzák. De a világnak a beszédje.”

A magyarországi látogatókhoz való viszonyulásnak ehhez hasonló elutasító formái identitásbeli érzékenységből fakadnak. Az egyes szervezetek által érvényesített román nacionalista eszmerendszer lokális hatásai is hozzájárulnak ennek az érzékenységnek a kialakulásához.

A román részről történő beavatkozások technikai és hatásai a csángómentő akciókra

Az intézmények (egyház, iskola, rendőrség, lokális és megyei adminisztráció, politikai pártok területi szervezetei) asszimilációs törekvéseinek történeti dimenzióban való jelentőségét számos elemző bizonyította, ezért különösebb hangsúlyt nem fektetnek bemutatásukra. Ezek mellett kevés információ van a jelenleg is működő, Dumitru Mártona nevét viselő szervezet tevékenységéről,¹² amely nagymértékben hozzájárul az etnikus vonatkozású előítéletek elterjesztéséhez. Információim szerint az általuk szervezett gyűléseken a helybeli katolikus papok is részt vesznek, ahol politikainézet-alakító szerepet vállalnak fel.

„[Van ez a Dumitru Mártona Szövetség. Ezek nem csinálnak propagandát?] Azok csánnak ők egy kevest, de van nekijek az ők embereik, tudják. Azok járnak sedincékre [gyűlésekre]. Csánnak sedincéket, csánnak gyülekezéseket. [...] Eccer az emberem el vót hívva egybe, nem tudom, miféle gyülekezés. [...] S, mindent ne végy fel úgy es, mert pap felháborodik. A pap meglátta, hogy ott van ő es, s aszangya: »Au venit și unguri aici, care simt cu ungurii! [Eljöttek a magyarok is, akik a magyarokkal tartanak!]« De ő nem vette számát, hogy mondaná a páter.”

Az *Erdélyi Napló* 2003. november 25-i számában a szervezet elnökével készített interjút tett közzé. Ebben Gheorghe Bejan elnök éppen a magyar csángómentők jog sértéseire hivatkozva határozta körül a szervezet főbb tevékenységi körét:

„...sok faluban – elsősorban ott, ahol a csángó nyelvjárást beszélik – problémák merültek fel. Az embereket provokálták, felmerültek visszásságok, kihasználták, hogy mi, katolikusok békések és csendesek vagyunk. Egyes szervezetek azt népszerűsítik, hogy a római katolikusok magyarok. Ez az idea a mi véleményünk szerint téves. Több faluban be akarták vezetni a magyar beszédet, de ezt sokan sérelmezték. Észrevettük, hogy ezek az emberek védelemre szorulnak, létre kell hozni azok szervezetét, akik a katolikusok románságában hisznek. [...] Akik magyarul akarnak beszélni, tegyék, mi azt szeretnénk, hogy akik nem akarnak magyarul beszélni, azokat ne kötelezzék a magyar beszédre.”

Érdekes módon a „román csángómentők” a magyar beavatkozásokra hivatkozva legitimálják tevékenységük létjogosultságát, a csángók román érdekvédelmének beállított asszimilációs törekvéseiket.

Fontos körülmény, hogy a Magyarországon egzotikumként tálalt csángó kultúra megjelenítési alkalmait egyes csángók azért utasítják el, mivel a közönség által oly nagyra tartott ősiséget, a „mítoszt” ők a civilizációs, technikai elmaradottság stigmájának külső megerősítéseként értelmezik, ami ezáltal a gyökértelenség érzetét kelti, fejlődésbeli kilátástalanságot sugall. A csángómentők által oly nagyra tartott hagyomány, az archaikus kultúra számukra sokszor kényszerű életfeltételeket jelent, nyelvüket *korszak*ának, keveréknek, lényegében *nem nyelvnek* tekintik. A román nacionalizmus is azért lehet sikeres körökben, mert „mint minden jó ideológia, egyfelől egységben láttatja a történelmet, nem hagyva magyarázat nélkül az adódó problematikus kérdéseket, másfelől nem elégszik meg a múltra, az eredetre, a nyelv kérdésére vonatkozó nézetek propagálásával, hanem a közösség számára még valamiféle történelmi távlatot, pozitív jövőképet is felvillant, amikor a becsmérélt, kigúnyolt csángóságot hátrányos megkülönböz-

tetésük megszűntével, majdani teljes befogadásuk reményével kecsegteti” (Tánczos 2000:95).

Paradox módon a csángó kultúra „bennszülöttek” általi reprezentálásának alkalmai, amelyeket a rendezvények szervezői a kultúra megőrzésének alkalmaként tüntetnek fel, az ezeken részt nem vevők számára a magyar identitás megbélyegzettségének megerősítéséhez járulnak hozzá.

„[A magyarországiak] ráépítenek erre egy politikát. [...] A társadalomnak a legnagyobb része gyűlöli ezt a politikát. Azt, hogy kivisznek pár asszankát, s abban mutogatnak műnköt, hogy ilyenek a csángók. S akkor egyszerűen meg is utálják ezt az egészet, hogy hát mér legyen magyar? Hogy ott gyalázzanak azak? Leszarjanak, mutassák, hogy képtelenek vagyunk, nem vagyunk élőképesek?”

A „csángó business”

Helyi specialisták

A csángókat utaztató rendezvény-előkészítők adott esetben egy helybeli segítségével szervezik meg akcióikat. Az ilyen jellegű események viszonylagos gyakorisága, a szervezésért járó anyagi juttatás révén ezeknek a szolgáltatásoknak lokális specialistái termelődnek ki. Tevékenységük odáig terjed, hogy felkészítő próbákat tartanak azok számára, akik a magyarországi szereplésre vállalkoztak. Az ilyen jellegű kapcsolatok többnyire lefedik a magyarországi kulturális érdeklődés fókuszaiban lévő „magyar” falvakat, tehát azokat, ahol még beszélnek „csángósan”.

„Laci jön, s megmondja, mind P.-nek, B.-nek. Vele intézi. S azt mondja: „Né, ennyi, s ennyi embert kell hozz. S akkor ő szervezi meg, s ő csán! aztán ilyen izéket es, pre-gätiréket, hogy felkészüljenek. [S. P.-nek akkor megfizetik?] Hiszem, nem csak Istennében! Istennében nem hiszem! Ezt akármelyik lehet gandalja, hogy az melyik abba jár, hogy ő szervezi, ő futkas, ő adja telefonakat, ugy es csak ad valamit ezeknek. Nem arra adják, hogy te tartassz a magyarokkal [kacag].”

A csángó népzene és -tánc magyarországi „divatfolklorizmusa” kevés adatközlő vagy helybeli „szervező specialista” számára jelent minimális anyagi forráslehetőséget. Ez is egyik oka a gyűjtőkkel szemben tapasztalható ellenérzéseknek. A csángó hangszeres zene folklorizmusát bemutató dolgozatok általában hamis képet festenek le a moldvai megkérdezettekről, amikor azt állítják, hogy „az adatközlőkből táncmuzsikusok lettek, akik majdnem annyit vannak Magyarországon mint Moldvában, illetve a helyi viszonyokhoz képest jelentősen meggazdagodtak” (lásd Fáy 2005:87).

A lokális „kezdeményezők”

A csángók érdekvédelmi tevékenységébe bekapcsolódó helybeli kezdeményezők sem nézik jó szemmel a rendszerváltozás utáni magyarjrást, valamint az adatközlők utaztatását. A moldvai magyar kultúra megmentésére elkülönített magyarországi pénzalap szétforgácsolását látják benne. Kifogásolják azt a sajtónyilvánosságban terjedő nézetet, mi-

szerint a politikum részéről adott támogatásokhoz szükség van a csángó ügy rendezvények általi reklámszerű népszerűsítésére. A csángók utaztatását, a folklórgyűjtést a csángók nevében való pályázás technikai eszközeinek tartják.

„Van ez a csángó business. [...] És ennek az a fő szerepe, hogy ott van az a százmillió forint. Hogy a százmillió forintból indult ki az, hogy a magyarországi pályázók előkészítették a terepet. Eljönnek Klézsébe, megkeresnek egy csángó nénikét, melyik jól énekel, egy zenészt stb., stb. Elkezdik mutogatni Magyarországon. S elkezdnek pályázni abból az összegből. A csángók fütyülnek rá, semmi belőle. Létrehoznak a magyarországiak egy együtteset ugye, Magyarországon, megtanulják a csángó zenéket, a többit a fene vigye el.”

Kapcsolatépítők

A csángómentés egy másik velejárója egyes személyek számára – a társadalmi környezethez való viszony átrendeződése mellett – szociális hálójuk kiterjesztése. Ennek egyik fontos aspektusa a személyi érdekek mentén való kapcsolatépítés. A magyarországi látogatókkal kialakított ismeretségek révén egyes csángó családok gyermekei számára elérhetővé vált a külföldi oktatási struktúrában való részvétel. A magyarországi felsőoktatásba való beépülés lehetőségeire vonatkozó információkért, a látogatók kapcsolathálóján keresztül „elnéző intézkedésekért” cserébe a szülők segítették vendégeik helyszíni munkáit. Ezeket az akciókat a Moldvába utazók a csángó fiatalok magyarságban való megerősítésének sikeres megvalósulásaként könyvelték el, míg maguk a csángók legtöbbször kényszerű életstratégiaként alkalmazták.

„Hogy hogy értek ki? [Igen.] Az es kapcsolat által vót. Hogy mi tudtuk, hogy tanítják ott a gyermekeket. [S ezt hogy tudták meg?] Úgy es magyarok által. [...] Sakan azért es mennek, mert nincsen pénz. S akkor aztán ugye jól lenne a gyermek tanuljan valamit. Nem biram mondani az es, hogy vetik a magyar szót, mert azt úgysem vetik.”

Összegzés helyett

Az értelmiségi réteg hiánya miatt egy többszörösen megosztott *külső*, nemzeti szempontból elkötelezett diskurzus ideologizálja a csángó társadalomban zajló belső folyamatokat, amellyel szemben a csángóság lényegében kiszolgáltatott. Az identitás szerveződése szempontjából azokban a falvakban, amelyeket a csángómentés elért, egy strukturálatlan állapot lépett fel, mivel a sokszor tudatosan vállalt akkulturáció lényegében egy közösségi életstratégia külső beavatkozásra történő megzavarását idézte elő. A „mentés” alkalmi során azonban számos csángó személy szembesülhetett eredetének, etnikai hovatartozásának kérdéseivel, tudatosíthatta az ezzel kapcsolatos dilemmákat. Az egyes közösségeken belül az ehhez fűződő problémák rejtett konfliktusos helyzetet termelnek újra, mivel a csángó társadalom legszélesebb csoportjaira a felvállalt „közösségi amnézia” jellemző.¹³

JEGYZETEK

1. A tanulmány korábbi változata előadás formájában a Teleki László Alapítvány, valamint az UIM (*Ungarisches Institut München*) társrendezésében *Veszélyeztetett örökség, veszélyeztetett kultúrák. A moldvai csángók* címmel megtartott konferencián hangzott el 2005. április 14-én. Külön köszönettel tartozom Pozsony Ferencnek, valamint Tánczos Vilmosnak, akik elolvasták dolgozatomat, és értékes szempontokra hívták fel a figyelmemet.
2. *Mikroszinten* a lokális közösségi szintet értem.
3. A téma érzékenységből fakadóan adatközlőim névsorát, adatait (kérésükre) nem teszem nyilvánossá.
4. Természetesen számolnunk kell néhány kivétellel is.
5. A 2005-ös csíksomlyói búcsúról hazafelé tartva egyik kollégámmal egy magyarországi zarándokcsoport autóbuszán találkoztunk Jánó Ilonával. Az egyik szervező elmondta, hogy ezek a találkozások a hivatalos egyházgyakorlat által le nem fedett, mély vallási/emocionális igényeket elégítenek ki, ahová bárkit szívesen látnak, aki a Szűzanyáról akar beszélni, különösen akkor, hogyha olyan archaikus nyelven teszi azt, mint Ilona néni.
6. Lásd Pozsony Ferenc összefoglaló tanulmányát a moldvai csángók érdekvédelmi törekvéseiről (Pozsony 2003:3–20).
7. A bibliográfia a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság szerkesztése alatt áll.
8. A csíkfalvi kispap, aki a 2002-es népszámlálás okozta forrongás közepette átkísért a szomszédos Külsőrekecsinbe, kis történelemórát rögtönzött a csángók román eredetéről, majd figyelmeztetett, hogy ha azt találjuk írni, hogy a csángók magyarok, ő megnézi az interneten, és bajunk származhat belőle.
9. Lásd például Hegyeli Attila írását a somoskaiak etnikai identitásáról (Hegyeli 1999:85).
10. Vincze Gábor történeti forráskiadványában például „Előfordult olyan eset is a faluban, hogy a legény megöléssel fenyegette az apját, mert magyarul beszélt. Csángók voltak mind a ketten, és a legény is alig beszélt románul.” (Vincze 2004:309.)
11. Tánczos Vilmos figyelemfelhívása alapján.
12. A 2001. március 17-én Bákóban megalakult szervezet feltett célja, hogy minden eszközzel megakadályozza és korlátozza a csángó magyarok szervezkedési jogát, identitásának szabad megvallását és intézményes gyakorlását (vö. Pozsony 2003:15).
13. Több településen is tapasztaltuk, hogy az azonosulást a román identitással életstratégiaként alkalmazzák, a fiatalok román nyelvhasználatára azt mondják, hogy „így van jól”, ami abból is kitűnik, hogy a gyermekeket csak románul tanítják meg, románul beszélnek velük.

IRODALOM

ARENS, MEINOLF

2004 Jegyzetek a moldvai csángók múltjához és jelenlegi helyzetéhez. (Kézirat.)

DIACONESCU, MARIUS

2005 A moldvai katolikusok identitáskrízise a politikai és a historiográfiai mítoszok között. *In* Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban. Kinda István – Pozsony Ferenc, szerk. 9–20. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.

FÁY ÁDÁM

2005 A moldvai csángó hangszeres zene folklorizmusa. *In* XXVII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia. Társadalomtudományi Szekció. (A versenydolgozatok tartalmi kivonatai.) Csomán Gábor, szerk. 87. Budapest: Corvinus Egyetem.

HATOS PÁL

2002 Szempontok a csángókérdés kulturális kontextusainak értelmezéséhez. *Pro Minoritate* tél:5–16.

HEGYELI ATTILA

1999 Hat nemzetiség egyetlen faluban? Egy moldvai csángó falu etnikai identitásáról. *In* Csángósors. Moldvai csángók a változó időkben. Pozsony Ferenc, szerk. 83–96. Budapest: Teleki László Alapítvány. /A magyarságkutatás könyvtára, 23./

é. n. A Moldvában élő csángók magyarul is akarnak tanulni. <http://www.csango.hu/download/hegyeliattila.doc>.

ISOHOOKAANA–ASUNMAA

2002 Ajánlás. A csángó kisebbségi kultúra Romániában. Az Európa Tanács parlamenti közgyűlése, 9078. sz. dokumentum. *In* Veszélyeztetett kisebbségi kultúrák Európában. 105–117. Budapest: Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ.

KAPALÓ, JAMES

1994 Közelebb a csángókhoz. *Művelődés* 46(3):30–31.

KINDA ISTVÁN – PETI LEHEL

2004 Lükő Gábor alapműve és aktualitása a jelenlegi csángó kutatásokban. (Kézirat.)

PÁLFFY ZOLTÁN

1999 Moldvai csángó fiatalok erdélyi iskolákban. *In* Csángósors. Moldvai csángók a változó időkben. Pozsony Ferenc, szerk. 179–191. Budapest: Teleki László Alapítvány. /A magyarságkutatás könyvtára, 23./

PECICAN, OVIDIU

2003 Ki a csángó? *Korunk* 14(9):21–24.

POZSONY FERENC

2002 Ceangăii din Moldova. Cluj: Asociația Etnografică Kriza János.

2003 A moldvai csángók érdekvédelmi törekvései 1989 után. *Korunk* 14(9):3–20.

2005 Bevezető. *In* Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban. Kinda István – Pozsony Ferenc, szerk. 7–8. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.

TÁNCZOS VILMOS

2000 Keletnek megnyílt kapuja. Csíkszereda: Pro-Print.

2001 Szappan a kredenc sarkán, avagy a csángókérdés tudománya és politikája. *Kisebbségkutatás* 10(1):53–62.

VINCZE GÁBOR

2004 Asszimiláció vagy kivándorlás? Források a moldvai magyar etnikai csoport, a csángók modern kori történelmének tanulmányozásához (1860–1989). Budapest–Kolozsvár: Teleki László Alapítvány – Erdélyi Múzeum Egyesület. /A magyarságkutatás könyvtára, 27./

LEHEL PETI

Hungarians and *Csángó* in Moldavia – issues of identity formation

The effects of the issue *Csángó* that acquired an almost mythic role in Hungarian publicity have been recognised by the local people as foreign impact. The continuous presence of Hungarian and Romanian *Csángó* “savers” divided the community’s identity and caused latent conflicts. This study shows the structure, techniques and effects of impacts, and the reactions of the local residents. It aims to argue that the local *Csángó* experienced the foreign interest in their culture and identity as an interest in an uncivilised way of life. The activity of the *Csángó* savers effected at the same the residents’ identity in that it contradicted their former and generally accepted “collective amnesia”, according to which language change and assimilation to the majority was the most desirably cultural value.

2005 8 (2):201–217.
Tabula

217